

An Economic Analysis of International Contracting Services of Turkey

Mahmut MASCA¹

mmasca@aku.edu.tr

Abstract

In this study, the current economic outlook of Turkey's international contracting services will be given. Then, the problems faced by the sector while opening to the world will be determined and some policy proposals will be presented. The construction sector is an important sector with the added value it creates, employment capacity, the potential of dragging more than 200 sub-sectors and the foreign exchange input it provides. Each year, the construction industry creates about 7-9% of Turkey's gross domestic product. This sector provides about 8% of total employment directly. If the other sector in which the sector is related is taken into account, this ram goes up to 30%. As of 2018, Turkish contracting firms ranked second after China with 44 companies among the 250 largest international contracting companies in the world. The volume of work undertaken by Turkish contractors abroad is approximately 20 billion dollars per year. This figure corresponds to approximately 4.5% of the total revenues of 250 international contracting firms. These figures show that approximately 17.5% of the 250 international firms are Turkish firms, while the share of these firms in total revenue is about 4.5%. It is possible to interpret these figures as follows. Turkish firms have been involved in low-cost projects, not high-cost projects. One major factor in global competition that empowers the Turkish construction companies is Turkey's geographical location. In addition, Turkish companies provide services of international standards at more favorable prices than its competitors. They provide high customer satisfaction. They are reliable in terms of business partnership. They have vast international experience. They are familiar with business environments in neighboring countries. They have qualified manpower and risk-taking potential. According to a study, the problems faced by Turkish contracting firms in the process of opening abroad can be listed as follows: Regional and political instability in target markets, uncertainties about the future of economic conjuncture, difficulties in providing financial support for contracts to be taken, lack of knowledge on legal and institutional structure in new markets. In addition, the difficulties encountered in introducing the knowledge and experience of the firms in foreign markets, transferring the qualified work force of the firms by competing firms, not being able to win the tenders of the projects in which the firm has competitive advantage, and high technical equipment costs. If the problems encountered in the opening of the sector abroad are solved, it has a significant potential for the national economy. On the other hand, in order to expand the market, an attempt is made to add sub-Saharan Africa and Asia markets to the Eurasian, Middle East, Gulf and North Africa geographies, which are traditional markets where Turkish contracting firms are active. In addition, it is necessary to ensure that Turkish contracting firms take part in high value-added projects. Increasing the firm scales and increasing the awareness of Turkish firms for joint business will pave the way for undertaking prestigious international projects with high value-added. Thus, our companies will take a more solid place in international markets. Its contribution to the national economy will increase.

Keywords: Civil engineering; Constructing; International Contracting Services; Turkey Economy.

¹ Afyon Kocatepe University, Faculty of Economics and Administrative Science, Turkey.

Türkiye'nin Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerinin Ekonomik Analizi²

Özet

Bu çalışmada Türkiye'nin yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin mevcut ekonomik görünümünü ortaya koyduktan sonra sektörün yurtdışına açılmada karşılaştığı sorunlar belirlenecek ve bazı politika önerileri sunulacaktır. İnşaat sektörü yarattığı katma değer, istihdam kapasitesi, 200'den fazla alt sektörü sürüklemeye potansiyeli ve sağladığı döviz girdisi ile önemli bir sektördür. Her yıl Türkiye gayrisafi yurtiçi hasılasının yaklaşık %7-9 inşaat sektörü tarafından yaratılmaktadır. Bu sektör toplam istihdamın yaklaşık %8'ini doğrudan sağlamaktadır. Sektörün ilişkili olduğu diğer sektör de hesaba katılırsa bu rakam %30'lara kadar çıkmaktadır. 2018 yılı itibariyle dünyadaki en büyük 250 uluslararası müteahhitlik firması arasında Türk müteahhitlik firmaları 44 firmayla Çin'den sonra ikinci sırada gelmektedir. Türk müteahhitlerinin yurt dışında üstlendikleri iş hacmi yılda ortalama 20 milyar dolar seviyesindedir. Bu rakam 250 uluslararası müteahhitlik firmasının toplam gelirlerinin yaklaşık %4.5'ine karşılık gelmektedir. Bu rakamlar şunu göstermektedir: 250 uluslararası firmanın yaklaşık %17.5'i Türk firmalarından oluşurken, bu firmaların toplam gelirden aldıkları pay yaklaşık %4.5'tir. Bu rakamları şu şekilde yorumlamak mümkündür. Türk firmaları yüksek bedelli projelerde değil düşük bedelli projelerde yer almıştır. Türk inşaat firmalarına küresel rekabette güç veren önemli faktörlerden birisi Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumudur. Bunun dışında uluslararası standarttaki hizmetleri rakiplerine göre daha uygun fiyatlardan sunması, sağladığı yüksek müşteri memnuniyeti, iş ortaklığı bakımından güvenilir olması, engin uluslararası deneyimi, çevre ülkelerdeki iş ortamlarına aşina olmaları, sahip olduğu kalifiye insan gücü ve risk alma potansiyeli Türk müteahhitlerine küresel rekabette üstünlük sağlayan diğer önemli faktörlerdir. Yapılan bir çalışmaya göre, Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışına açılma sürecinde karşılaştıkları sorunlar şu şekilde sıralanabilir: Hedef pazarlarda yaşanan bölgesel ve siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik konjonktürün geleceği ile ilgili belirsizlikler, yüklenilecek taahhütler için gerekli finansmanın temininde yaşanan güçlükler, firmaların yeni pazarlardaki hukuki ve kurumsal yapı hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması. Ayrıca firmaların sahip olduğu bilgi ve tecrübelerinin dış piyasalarda tanıtılmasında karşılaşılan güçlükler, firmaların yetiştirdiği kalifiye işgücünün rakip firmalarca transfer edilmesi, firmanın uzmanlık alanı bakımından rekabet avantajına sahip olduğu projelerin ihalelerini kazanamaması ve yüksek teknik araç gereç maliyetleri karşılaşılan diğer önemli sorunlar arasında saymak mümkündür. Sektörün yurtdışına açılmasında karşılaşılan sorunların çözülmesi durumunda ülke ekonomisi açısından çok önemli potansiyel taşımaktadır. Diğer taraftan pazarın genişletilmesi için Türk müteahhitlik firmalarının etkin olduğu geleneksel pazarlar olan Avrasya, Orta Doğu, Körfez ve Kuzey Afrika coğrafyalarına Sahra-altı Afrika ve Asya pazarlarının da eklenmesine yönelik girişimde bulunulmadır. Ayrıca, Türk müteahhitlik firmalarının katma değeri yüksek projelerde yer almasının temin edilmesi gerekmektedir. Firma ölçeklerinin büyütülmesi ve Türk firmalarının ortak iş yapma bilincinin artırılması katma değeri yüksek ve prestijli uluslararası projelerin üstlenilmesinin yolunu açacaktır. Böylece firmalarımız uluslararası pazarlarda daha sağlam bir şekilde yer alacaktır. Ülke ekonomisine katkısı daha da artacaktır.

Anahtar kelimeler: İnşaat Mühendisliği; İnşaat; Uluslararası Müteahhitlik Hizmetleri; Türkiye Ekonomisi

1. Giriş

İnşaat sektörü yarattığı katma değer, istihdam kapasitesi, sağladığı döviz girdisi ve 200'ün üzerinde alt sektörü de sürüklemeye potansiyeli dikkate alındığında ülke ekonomileri için önemli bir sektördür.

² Bu çalışmanın özeti International Symposium on Innovations in Civil Engineering and Technology (ICIVILTECH 2019) 23 – 25 October 2019, Afyonkarahisar – TURKEY'de sunulmuştur.

İngiliz iktisatçı J. M. Keynes'in istihdamı artırıp ekonomiyi krizden çıkarmak için kamu harcamalarının artırılması yolundaki politika önerisi çerçevesinde, ekonomik durgunluğa giren ülkeler, iç ekonomik hedefler açısından ekonomilerini canlandırmak, işsizliği azaltmak ve dış ekonomik hedefler açısından döviz girdisi sağlamak ve bu suretle dış ekonomik açıkları gidermek amacıyla inşaat harcamalarına ağırlık vermektedirler. Örneğin, 1929 yılında yaşanan Büyük Bunalım zamanında ABD'de başkan Roosevelt New Deal adı verilen politika kapsamında inşaat yatırımlarına önemli kaynak ayırmıştır. Benzer şekilde İngiltere 1930'da yürürlüğe koyduğu Konut Kanunu'yla 1931 ile 1933 yılları arasında ülkedeki inşaat faaliyetleri % 70 artırmıştır [1]. Yakın tarihlerde ülkemizde 1984 yılında Toplu Konut İdaresi (TOKİ), yaşanan hızlı nüfus artışı ve kentleşme sebebiyle oluşan konut ihtiyacını karşılamak, kentleşme sorunlarını gidermek, üretimi artırmak ve işsizliği azaltmak amacıyla kurulmuştur. TOKİ'nin faaliyetleri ile daralma sürecine giren ekonomiye ivme kazandırmak ve istihdam sağlamak istenmiştir.

İnşaat sektörü her yıl Türkiye gayrisafi yurtiçi hasılasına yaklaşık %7-9 oranında bir katkı yapmaktadır. Bu sektörün toplam istihdama doğrudan sağladığı katkı ise %8'dir. Ancak, sektörün ilişkili olduğu diğer sektör de dikkate alındığında bu rakam %30'lara kadar çıkmaktadır [2].

2. Türk Firmalarının Uluslararasılaşma Süreci

Dünyada yaşanan küreselleşme sürecinde inşaat sektörü de bu gelişmeye ayak uydurmuş ve inşaat firmaları yurtdışına açılmaya başlamıştır. Türk inşaat sektörü açısından dışa açılma süreci 1972 yılında Libya pazarı ile başlamıştır. O günden bu güne inşaat firmalarımız yüklendiği 10 bine yaklaşan proje ile yaklaşık 400 milyar dolarlık bir değer yaratmıştır. Sektörün yurtdışına açılması kuşkusuz bir anda gerçekleşmiş değildir. Bu noktaya gelinceye kadar inşaat firmaları yurtiçinde bir olgunlaşma, yetişmiş insan gücü, teknik birikim ve tecrübe kazanma süreci yaşamışlardır. Bu süreçte biraz yakından bakıldığında dönemler itibarıyla şu gelişmelerden bahsedilebilir [3].

1920'li yılların başında Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber inşaat sektörü açısından en önemli proje başkent Ankara'nın yeniden imar ve inşasıdır. Ancak yeterli derecede teknik personel olmadığı için bu dönemde çok sayıda Avrupalı mimar ve mühendisten faydalanılmıştır.

1930'lu yıllar Türk mimar ve mühendislerin yetişmeye başladığı yıllardır. O günkü adıyla Yüksek Mühendis Mektebi, bu günkü adıyla İstanbul Teknik Üniversitesi'nde inşaat mühendisliği bölümünün kurulmasıyla sektörün ihtiyacını karşılayacak nitelikli insan gücü sağlanmaya başlanmıştır.

1950'li yıllarda Türkiye'nin NATO üyeliği ile altyapı yatırımlarının artması ve inşaat faaliyetlerinin hızlanması söz konusu olmuştur. Ayrıca köyden kente göçün hızlanması konut inşaatının da artmasına neden olmuştur.

1960'lı yıllar ise barajların, sulama ve enerji tesislerinin yurt çapında yayılmaya başladığı yıllardır. Ayrıca Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren teknik anlamada yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilen öğrencilerin de yetişmiş insan gücüne önemli katkı sağladığı belirtmek gerekir.

1970'li yıllarda Türk müteahhitler yurtdışı piyasalara ilgi duymaya başlamışlardır. Bu kapsamda ilk olarak Libya 1972 yılında Türkiye'den müteahhitlik hizmeti almaya başlamıştır. Türk firmaları bu piyasada Avrupalı ortaklarla çalışarak Avrupa inşaat teknolojisini kullanma fırsatı yakalamıştır. Çok kısa sürede dışındaki ülkelere de yayılarak Suudi Arabistan, Kuveyt, Irak gibi ülkelerde de projeler üstlenmeye başlamışlardır.

1980'ler devreye sokulan liberasyon politikaları ile Türkiye'nin dünyaya entegrasyonunun hızlandığı yıllar olmuştur. 1984 yılında kurulan Toplu Konut Fonundan sağlanan krediler, kooperatif sayısında

hızlı bir artışa neden olmuş hızlı bir toplu konut süreci başlamıştır. Bu yıllar aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki barajların inşası, ulaşım altyapısı çerçevesinde otobanların inşası, elektrik ve haberleşme şebekelerinin kurulması gibi ülkenin alt yapı yatırımlarının hız kazandığı yıllardır.

1980'li yılların sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılması Türk müteahhitlik firmalarına yeni fırsatlar yaratmıştır. Türk firmaları geçmişte Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da kazandıkları tecrübe ve bölge ülkeleri ile Türkiye arasındaki kültürel yakınlık avantajlarını kullanarak Orta Asya piyasasına girmişlerdir. Bu süreçte Rusya Federasyonu başta olmak üzere Ukrayna, Kafkasya, Türk Cumhuriyetleri ile artan ilişkiler büyük projelerin gerçekleştirilmesine zemin oluşturmuştur.

2000'li yıllardan itibaren yurtdışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarının sayısı hızla artmaya başlamış, firmalarımız yurtdışında önemli projelere imza atmıştır. Yurtdışı müteahhitlik faaliyetlerdeki artışın ve elde edilen başarının nedenlerini aşağıdaki gibi sıralanmak mümkündür [4].

- 2001 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle iç piyasanın daralmasının yarattığı olumsuz etki ve aşırı düşük teklif sorunu firmaları faaliyetlerini yurtdışına kaydırmaya yöneltmiştir. Böylece yurt dışında elde edilen yeni piyasalarla içerdeki daralmanın etkisi dengelenmiştir.
- 1985-2000 arası dönemde yurt içinde yabancı ortaklarla birlikte gerçekleştirilen büyük inşaat projeleri Türk firmalarına yönetim becerisinin kazanılmasında, gerek yeni teknolojinin öğrenilmesinde büyük kazanım sağlamıştır. Ayrıca Türk firmalarının uluslararası sermaye ile işbirliği yeteneği de artmıştır.
- Petrol fiyatlarındaki artış Orta Doğu petrol ihracatçısı ülkelerde petro-dolar adı verilen ani gelir artışı sağlamış ve bu ülkelerde sermaye birikimine yol açmıştır. Komşu ülkelerle olan kültürel ve tarihsel bağların da etkisi ile Türk firmalarının bu bölgede iş yapma potansiyeli ve gücü artmıştır.

3. Küresel İnşaat Piyasasına Genel Bakış

İnşaat sektöründeki gelişme hızı genellikle ülkelerin gayri safi yurtiçi hasılasındaki büyümeye paralellik göstermektedir. Benzer şekilde ekonomilerde yaşanan krizlere en hızlı tepki veren sektörlerin başında inşaat sektörü gelmektedir. "Global Construction 2030" raporunda, 2015 yılında yaklaşık 9 trilyon ABD doları olan küresel inşaat sektörünün büyüklüğünün 2030 yılına kadar yılda ortalama %3,9 artarak 2030 yılında 17,5 trilyon ABD dolarına çıkacağı tahmin edilmektedir [5]. Bu tahminler büyük ölçüde dünya nüfusundaki artış, kentleşme oranları ve ekonomik büyüme eğilimlerinden hareketle yapılmaktadır.

İnşaat sektörü ile ilgili 1874 yılından bu yana yayım yapan New York merkezli Engineering News Record (ENR) Dergisi, "ENR En Büyük 250 Yurtdışı Müteahhitlik Firması Listesi"ni her yıl düzenli olarak yayınlamaktadır. Bu listede dünyanın önde gelen müteahhitlik firmaları uluslararası piyasalarda bir önceki yılda yüklenen proje bedelleri üzerinden elde ettikleri gelirlere göre sıralanmaktadır. ENR 2019 sayısına göre [6], uluslararası piyasalarda iş yapan en büyük 250 müteahhitlik firmasının toplam uluslararası müteahhitlik gelirleri 2002 yılında 116,5 milyar dolar seviyesinden 487,3 milyar dolara çıkmıştır. Bu rakamın, 2023 yılında 650 milyar dolara, 2030'larda ise 750 milyar dolara çıkması öngörülmektedir.

Derginin 2019 yılı sayısında en büyük 250 firmanın gelirlerinin sektörel dağılımı incelendiğinde; 152,2 milyar dolar ile %31,2'sinin ulaştırma, 114,6 milyar dolar ile %23,5'inin bina inşası, 76,5 milyar dolar

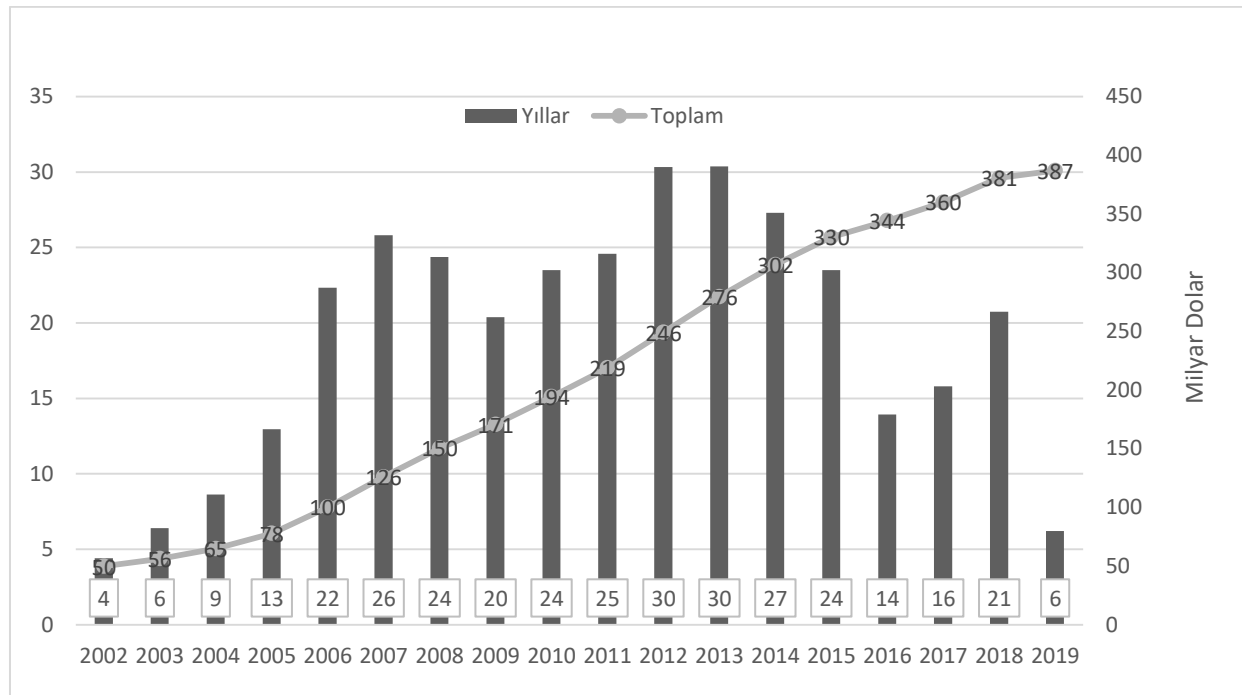
ile %15,7'sinin petrol tesisi ve 50,7 milyar dolar ile %10,4'ünün enerji projelerinden elde edildiği görülmektedir.

En büyük 250 firmanın elde ettiği 487,3 milyar dolarlık gelirin bölgesel dağılımı incelendiğinde; 127,4 milyar dolar ile Asya ve Avustralya'nın %26,1, 107,8 milyar dolar ile Avrupa'nın %22,1, 80,9 milyar dolar ile Ortadoğu'nun %16,6, 64 milyar dolar ile Amerika Birleşik Devletleri'nin %13,1, 60,1 milyar dolar ile Afrika'nın %12,3, 29,8 milyar dolar ile Latin Amerika'nın %6,1 ve 16,9 milyar dolar ile Kanada'nın %3,5 pay aldığı görülmektedir.

4. Türk Yurtdışı Müteahhitlik Firmalarının Proje Açısından Analizi

Bu bölümde yurtdışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarının projelerinin toplam, ortalama parasal değerleri, ülkelere göre ve sektörel dağılımı analiz edilecektir. Bu analizde müteahhitlik firmalarının ilk defa yurtdışına açıldığı 1972 tarihinden günümüze kadar genel bir değerlendirme yapılacak ve ayrıca 2018 yılı itibariyle gelinen durum incelenecektir.

Türk müteahhitlik firmaları yurtdışında 1972'den 2019 Ağustos ayı sonuna kadar 124 ülkede 386,9 milyar dolar değerinde 9.801 proje üstlenmiştir.

Grafik 1. Türk Müteahhitlik Firmalarının Yurtdışında Üstlendikleri Projelerin Değerleri, Yıllık ve Kümülatif, 2002-2019

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

2000'li yılların başından itibaren üstlenilen proje bedelleri artmaya başlamış o yıllarda 3-4 milyar dolar seviyelerinde olan proje bedelleri 2012 ve 2013 yıllarında 30 milyar dolar bandına çıkmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda tekrar bir düşüş trendine girmiştir.

2002 yılından itibaren Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışında üstlendikleri projelerin sayısı, toplam bedelleri ve ortalama bedellerini Tablo 1'den görmek mümkündür.

Tablo 1. Türk Mühendislik Firmalarının Yurtdışında Üstlendikleri Projeler, 2002-2019, Milyar \$

Yıllar	Proje Sayısı	Toplam Proje Bedeli (\$)	Ortalama Proje Bedeli (\$)
2002	208	4.411.725.105	21.210.217
2003	339	6.397.601.656	18.871.981
2004	477	8.620.027.566	18.071.337
2005	453	12.963.782.168	28.617.621
2006	576	22.336.331.280	38.778.353
2007	617	25.815.417.471	41.840.223
2008	664	24.362.778.330	36.690.931
2009	512	20.391.501.085	39.827.151
2010	631	23.502.049.276	37.245.720
2011	564	24.589.104.088	43.597.702
2012	544	30.324.495.883	55.743.559
2013	431	30.364.276.447	70.450.757
2014	344	27.287.913.847	79.325.331
2015	270	23.506.526.828	87.061.210
2016	196	13.932.548.716	71.084.432
2017	301	15.793.106.555	52.468.793
2018	304	20.738.989.745	68.220.361
2019	151	6.215.450.731	41.161.925

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 1'e göre, ortalama proje bedeli 2000'li yılların başında yaklaşık 21 milyon dolar iken, 2015 yılında bu bedel 87,1 milyon dolar ortalama proje bedeliyle en üst seviyeye çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda ise tekrar düşüş trendine girmiştir.

Tablo 1'den görülebileceği gibi, son 17 yılda ortalama proje bedelinin artması mühendislik firmalarının havalimanı, metro, endüstriyel tesisler, doğalgaz-petrol rafinerileri, otoyol ve enerji santralleri gibi büyük ölçekli ve katma değeri daha yüksek projeleri üstlenmelerinden kaynaklanmaktadır.

Proje bedelindeki düşüş yaşanan yıllar ise genellikle ülkemizde kriz yaşanan yıllar olup firmaların kriz döneminde ayakta kalabilmek için küçük projeler dâhil her türlü projeyi gerçekleştirmeye çalışmalarından kaynaklanmıştır.

Türk mühendislik hizmetlerinin ülkelere göre dağılımını 1972-2019 yılları itibariyle Tablo 2'den görmek mümkündür.

Tablo 2. Yurtdışı Müteahhitlik Projelerinin Ülkelere Dağılımı, 1972-2019, Milyar \$

Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Rusya Fed.	76.007.157.900	19,6%
Türkmenistan	48.225.761.295	12,5%
Libya	28.918.950.694	7,5%
Irak	26.132.486.469	6,8%
Kazakistan	25.417.883.433	6,6%
S.Arabistan	23.659.442.853	6,1%
Katar	16.979.132.497	4,4%
Cezayir	15.807.642.078	4,1%
Azerbaycan	12.966.855.720	3,4%
BAE	11.511.852.292	3,0%
<i>Diğer Ülkeler</i>	<i>101.274.264.848</i>	<i>26,2%</i>
Toplam	386.901.430.080	100

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

1972 – 2019 yılları arasında Türk müteahhitlik firmaları tarafından yurt dışında üstlenilen projelerin ülkelere göre dağılımına Tablo 2’den bakıldığında, Rusya Federasyonu’nun %19,6’lık oran ile ilk sıraya yer aldığı görülür. Rusya’dan sonra ikinci sırada Türkmenistan yer almaktadır. Tablo 2’den 10’da yer alan ülkelerin 4’ünün Birleşik Devletler Topluluğu ülkeleri, diğerlerinin ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri olduğunu görmek mümkündür. Tablo 2 yaklaşık 50 yıllık bir dönemi yansıtmaktadır. 2018 yılı için mevcut durum kısmen farklıdır. 2018 yılı itibariyle projelerin coğrafi dağılımını Tablo 3’ten görmek mümkündür.

Tablo 3. Yurtdışı Müteahhitlik Projelerinin Ülkelere Dağılımı, 2018, Milyar \$

Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Rusya Fed.	4.222.453.890	20,4%
S. Arabistan	3.043.098.463	14,7%
Katar	2.028.970.732	9,8%
Sudan	1.668.742.518	8,0%
Kazakistan	1.562.769.691	7,5%
Polonya	1.530.527.811	7,4%
Türkmenistan	755.483.543	3,6%
Cezayir	588.909.027	2,8%
Romanya	478.600.000	2,3%
Kuveyt	445.119.063	2,1%
<i>Diğer Ülkeler</i>	<i>4.414.315.007</i>	<i>21,3%</i>
Toplam	20.738.989.745	100

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 3’e göre 2018 yılında ise projelerin bölgesel dağılımı şu şekilde olmuştur: Rusya en önemli pazarımız olarak ilk sırayı korurken Arap ülkelerinin yanında iki Avrupa ülkesinin de (Polonya ve Romanya) ilk 10 ülke arasında girdiği görülmektedir.

Türk müteahhitlik firmalarının 1972-2019 yılları arasında yurt dışında üstlendikleri projelerin sektörel dağılımını Tablo 4 yardımı ile analiz etmek mümkündür.

Tablo 4. Yurtdışı Müteahhitlik Projelerinin Sektörel Dağılımı, 1972-2019, Milyar \$

Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Karayolu/Tünel/Köprü	49.854.041.082	12,9%
Konut	49.851.112.178	12,9%
Ticaret Merkezi	31.554.445.114	8,2%
Enerji Santrali	27.807.663.037	7,2%
Havalimanı	26.393.039.426	6,8%

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 4'ten 1972-2019 yılları arasında yurt dışında üstlenilen projelerin sektörel dağılımında ilk 5 sraya bakıldığında, Karayolu/Tünel/Köprü projelerinin %12,9'luk pay ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla; konut, ticaret merkezleri, enerji santralleri ve havalimanları projeleri takip etmektedir. 2018 yılı itibariyle bu sıralama daha değişiktir. Söz konusu dağılım 2018 yılı için Tablo 5 aracılığıyla incelenebilir.

Tablo 5. Yurtdışı Müteahhitlik Projelerinin Sektörel Dağılımı, 2018, Milyar \$

Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Enerji Santrali	3.082.379.488	14,9%
Karayolu/Tünel/Köprü	3.012.695.730	14,5%
Askeri Tesis	2.244.509.842	10,8%
Demiryolu	1.877.156.907	9,1%
Havalimanı	1.583.850.455	7,6%

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 5'e göre Türk müteahhitlik firmalarının 2018 yılında üstlendikleri projelerin sektörel dağılımına bakıldığında ise, enerji santrali projelerinin %14,9'luk pay ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla Karayolu/Tünel/Köprü, Askeri Tesis, Demiryolları ve Havalimanları projeleri takip etmektedir. Tablo 5'ten firmalarımızın 2018 yılında daha çok katma değerli sektörlerle yoğunlaşarak bu alanda daha fazla proje üstlendikleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

5. Türk Yurtdışı Müteahhitlik Firmalarının Zayıf ve Güçlü Yanları

Türk inşaat firmalarına küresel rekabette güç veren önemli faktörlerden birisi Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumudur. Bunun dışında uluslararası standarttaki hizmetleri rakiplerine göre daha uygun fiyatlardan sunması, sağladığı yüksek müşteri memnuniyeti, iş ortaklığı bakımından güvenilir olması, engin uluslararası deneyimi, çevre ülkelerdeki iş ortamlarına aşina olmaları, sahip olduğu kalifiye insan gücü ve risk alma potansiyeli Türk müteahhitlerine küresel rekabette üstünlük sağlayan diğer önemli faktörlerdir.

Yapılan bir çalışmaya göre [7], Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışına açılma sürecinde karşılaştıkları sorunlar şu şekilde sıralanabilir: Hedef pazarlarda yaşanan bölgesel ve siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik konjonktürün geleceği ile ilgili belirsizlikler, yüklenilecek taahhütler için gerekli finansmanın temininde yaşanan güçlükler, firmaların yeni pazarlardaki hukuki ve kurumsal yapı hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması. Ayrıca firmaların sahip olduğu bilgi ve tecrübelerinin dış piyasalarda tanıtılmasında karşılaşılan güçlükler, firmaların yetiştirdiği kalifiye işgücünün rakip firmalarca transfer edilmesi, firmanın uzmanlık alanı bakımından rekabet avantajına sahip olduğu projelerin ihalelerini kazanamaması ve yüksek teknik araç gereç maliyetleri karşılaşılan diğer önemli sorunlar arasında saymak mümkündür. Sektörün yurtdışına açılmasında karşılaşılan sorunların çözülmesi durumunda ülke ekonomisi açısından çok önemli potansiyel taşımaktadır.

6. Türk Yurtdışı Müteahhitlik Firmalarının Dünyadaki Konumu

ENR Dergisi'nin, 2018 yılı içerisinde üstlenilen uluslararası projelerin toplam bedeli üzerinden her yıl belirleyip ilan ettiği dünyanın en büyük 250 müteahhitlik firmasını gösteren listede Türkiye, 2003 yılında 8 müteahhitlik firması ile yer almaktaydı. 2019 yılında ise 44 Türk firması listede yer almıştır.

Tablo 6. En Büyük 250 Uluslararası Müteahhitlik Firması İçinde Türk Firmalarının Sayısı, 2003-2019

Yıllar	Türk Firmalarının Sayısı
2003	8
2004	11
2005	14
2006	20
2007	22
2008	23
2009	31
2010	33
2011	31
2012	33
2013	38
2014	42
2015	42
2016	40
2017	46
2018	46
2019	44

Kaynak: ENR, 2019

Tablo 6'dan görülebileceği gibi 2003 yılından itibaren yurtdışında müteahhitlik faaliyeti gösterip sıralamaya girebilen firma sayısı hızla artmıştır. Bunda devletin uyguladığı teşvik politikalarının da önemli etkisi vardır.

En büyük 250 firmanın 2018 yılı değerlerine göre ülkelere dağılımı ve elde ettikleri gelirleri Tablo 7 aracılığıyla incelemek mümkündür. Bu şekilde Türk firmalarının pazardaki payını da analiz etmek mümkün olacaktır.

Tablo 7. En Büyük 250 Müteahhitlik Firmasının Ülkelere Dağılımı ve Gelirleri, Milyar \$

ÜLKESİ	FİRMA SAYISI	ULUSLARARASI GELİRLER	
		Milyar Dolar(\$)	Yüzdesi(%)
ABD	37	34,2	% 7
Kanada	3	2,7	% 0,6
Avrupa	45	234,2	% 48,1
İngiltere	3	18,9	% 3,9
Almanya	4	31,6	% 6,5
Fransa	3	42,6	% 8,7
İtalya	12	16,2	% 3,3
Hollanda	3	9,5	% 2,0
İspanya	9	68,7	% 14,1
Diğer Avrupa	11	46,7	% 9,6
Avustralya	4	9,0	% 1,9
Japonya	11	19,7	% 4,0
Çin	76	118,9	% 24,4
Kore	12	29,1	% 6,0
Türkiye (*)	44	22,2	% 4,6
Hindistan	4	6,7	% 1,4
Diğer	14	10,1	% 2,1

Kaynak: ENR, 2019

Tablo 7'ye göre, toplam gelirden en büyük payı sırasıyla Çinli firmalar (%24,4 –118,9 milyar dolar), İspanyol firmalar (%14,1 – 68,7 milyar dolar), Fransız firmalar (%8,7 – 42,6 milyar dolar), Amerikan firmaları (%7 – 34,2 milyar dolar), Alman firmaları (%6,5 – 31,6 milyar dolar) ve Koreli firmalar (%6 – 29,1 milyar dolar) almıştır.

2018 yılı gelirlerine göre, Türkiye 44 uluslararası müteahhitlik firmasının üstlendiği projelerden elde edilen gelirler açısından 7. sırada yer almıştır. Söz konusu listede Türk müteahhitlik sektörü toplam 487,3 milyar dolarlık gelirden 22,2 milyar dolarlık bir pay almıştır. Türk müteahhitlik firmalarının gelirlerinin listedeki firmaların toplam gelirleri içerisindeki payı %4,6'dır. Elde edilen gelirler açısından Türkiye 44 firma ile 7. Sırada yer alırken İspanya 9 firma ile ikinci sırada yer almaktadır. Türk firmaları 44 firma ile 250 uluslararası firmanın yaklaşık %17,5'ini oluştururken, bu firmaların toplam gelirden aldıkları pay %4,6'dır. Bu rakamları şu şekilde yorumlamak mümkündür. Türk firmaları yüksek bedelli projelerde değil düşük bedelli projelerde yer almış olması muhtemeldir.

7. Sonuç

Türk müteahhitlik firmaları ilk defa 1972 yılında Libya pazarıyla uluslararası piyasalara açılmıştır. Bu tarihten 2002 yılına kadar geçen süre 30 yıllık sürede 7-8 büyük firmayla yaklaşık 50 milyar dolarlık proje gerçekleştirmiştir. 2003 yılında 250 büyük firma arasında 8 firma varken 2019 yılında bu sayı 44'e yükselmiştir. Bu artış karşısında bu firmaların uluslararası gelirlerden aldığı payın da artması beklenirdi. Ancak 44 Türk firmasının toplam gelirlerden aldığı pay % 4,6 iken, 9 İspanyol firması toplam gelirin %14,1'ini almıştır. Bu durum yüklenen projelerin bedellerinin düşük olmasıyla açıklanabilir.

Türk firmaları coğrafi ve kültürel yakınlık avantajlarını Orta Doğu ve Orta Asya pazarlarında gelire dönüştürebilmiştir. Ancak Orta Doğu pazarlarında yaşanan siyasi karışıklıklar ve savaşlar bu coğrafyada etkinliğin azalmasına neden olmuştur. Türk firmalarının fazla etkin olmadığı Sahra altı Afrika, Asya ve Avrupa pazarlarına da hızla girmesi gerekmektedir.

Türk müteahhitlik firmalarının katma değeri yüksek projelerde yer almasının temin edilmesi gerekmektedir. Firma ölçeklerinin büyütülmesi ve Türk firmalarının ortak iş yapma bilincinin artırılması katma değeri yüksek ve prestijli uluslararası projelerin üstlenilmesinin yolunu açacaktır.

Türk firmalarının enerji santrali, karayolu, tünel, köprü yapımında önemli avantajları olduğu alınan projelerden anlaşılmaktadır. Bu tip projelerde uzmanlaşma uluslararası piyasalarda firmaların rekabet etme olanaklarını artıracaktır.

Referanslar

- [1] M. Bulut, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçiliğe Geçiş, bilig. 26 (2003) 77–101.
- [2] Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), <http://www.tuik.gov.tr>
- [3] R. Eşkinat, F. Tepecik, İnşaat Sektörüne Küresel Bakış, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt XIV. 1 (2012) 25–41.
- [4] TMB, 30. Olağan Genel Kurulu Dönem Raporu (Nisan 2008-Nisan 2011), Türk Müteahitler Birliği. Ankara. (2011).
- [5] <https://www.globalconstruction2030.com/>
- [6] <https://www.enr.com/toplists/2018-Top-250-International-Contractors>.
- [7] A. Akın, İ. Süer, Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Firmalarına Verilen Devlet Teşviklerinin Firmalar Üzerindeki Etkisinin Araştırılmasına Yönelik Bir Çalışma, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. Cilt 7, 20 (2018) 665-690.